

Η θυελλώδης σχέση του Αϊνστάιν με τον Μπερξόν (Jimena Canales, Καθηγήτρια Ιστορίας της Επιστήμης)

/ [Πεμπτούσια](#)

[Προηγούμενη δημοσίευση: <http://www.pemptousia.gr/?p=161856>]

«Δεν το χωράει το μυαλό μου», έγραφε ο Αϊνστάιν, ότι τα τελευταία τριάντα χρόνια «ισούνται περίπου με 109 δευτερόλεπτα». Τι είναι αυτό που δίνει νόημα σε μια στιγμή, στοιχειώνοντας το παρελθόν και το μέλλον μας; Η 6η Απριλίου του 1922 ήταν μια σημαντική ημερομηνία για τον Αϊνστάιν· ήταν η μέρα που συνάντησε τον Ανρί Μπερξόν, έναν από τους πιο διακεκριμένους φιλόσοφους της εποχής του.

Σε αυτή την πολυδιαφημισμένη συνάντηση στο Παρίσι, ο φιλόσοφος συνεχάρη τον φυσικό για την ανακάλυψη μιας εντυπωσιακής θεωρίας, ασκώντας του όμως κριτική γιατί στη θεωρία του αγνόησε πολλές, ενστικτωδώς σημαντικές για εμάς, πτυχές του χρόνου. Συγκλονισμένος στο άκουσμα μιας θεωρίας που αγνοούσε όσα

κέντρισαν την προσοχή μας σε συγκεκριμένα γεγονότα και όχι σε κάποια άλλα, ο «κριτικός» του Αϊνστάιν σκιαγράφησε τις αρχές μιας εναλλακτικής κοσμολογίας που δεν θα έπεφτε θύμα της στεγνής επιστημονικής ακρίβειας, αλλά ούτε και θα εκφυλιζόταν σε μια ποιητική ρητορική. Δέχθηκε συγχαρητήρια για την πλήρη θεωρία του για την έννοια του χρόνου και οι ενστάσεις που διατύπωσε θα αποτελούσαν πηγή έμπνευσης για τις επερχόμενες γενιές.

Σε αυτή την πρόσωπο με πρόσωπο αναμέτρηση «ανάμεσα στον μεγαλύτερο φιλόσοφο και τον σπουδαιότερο φυσικό του εικοστού αιώνα», το κοινό του πρώτου έγινε «πιο φανατικός υποστηρικτής των θεωριών του Αϊνστάιν και από τον ίδιο τον Αϊνστάιν». Ο Μπερξόν δεν αμφισβήτησε την εγκυρότητα των πειραματικών μετρήσεων, κατηγόρησε όμως τον φυσικό ότι «έδωσε στην επιστήμη» μια επικίνδυνη «μεταφυσική διάσταση». Ο φυσικός αμέσως απάντησε στρατολογώντας συμμάχους εναντίον αυτού που αρνήθηκε να δώσει στην επιστήμη –και στη φυσική– τη δύναμη της αποκάλυψης του συμπαντικού χρόνου.

«Ο συμπαντικός χρόνος» του Αϊνστάιν και «ο χρόνος της ζωής μας» του Μπερξόν οδηγούσαν σε επικίνδυνα, συγκρουόμενα μονοπάτια που χώριζαν τον αιώνα σε δύο διακριτούς τρόπους σκέψης, τοποθετώντας κατά αυτόν τον τρόπο τους επιστήμονες εναντίον των ουμανιστών και την εξειδικευμένη γνώση απέναντι στη λαϊκή σοφία. Με επιπτώσεις στον αμερικανικό πραγματισμό, τον λογικό θετικισμό, τη φαινομενολογία και την κβαντική μηχανική, μια σειρά από αντιπαλότητες και συμμαχίες εξηγούν γιατί οι μακροχρόνιες διενέξεις ανάμεσα στην επιστήμη και τη φιλοσοφία, τη φυσική και τη μεταφυσική, την αντικειμενικότητα και την υποκειμενικότητα εξακολουθούν να προκαλούν τόσο παθιασμένες αντιδράσεις. Στα τέλη της ζωής τους, ο Μπερξόν και ο Αϊνστάιν επαναπροσδιόρισαν ο ένας τον άλλον. Παρ' όλα αυτά, η διαφορά στις απόψεις τους παρέμεινε αγεφύρωτη.

Το βιβλίο *Ο φυσικός και ο φιλόσοφος* χωρίζεται σε τέσσερα βασικά μέρη. Το πρώτο αρχίζει με τρία κεφάλαια που μας μεταφέρουν απευθείας στη συνάντηση του Αϊνστάιν με τον Μπερξόν.

Το δεύτερο επικεντρώνεται στους δύο πρωταγωνιστές. Αναλύονται τα διάφορα πλαίσια στα οποία οι θέσεις του Αϊνστάιν εξετάστηκαν σε άμεση συσχέτιση με την κριτική που του άσκησε ο Μπερξόν. Παρακολουθούμε την απήχηση που είχε η αντιπαράθεση των δύο πέρα από τη Γαλλία ως την Αγγλία, τη Γερμανία και την Αμερική. Σε καθένα από αυτά τα μέρη, συναντούμε ορισμένους από τους βασικούς ήρωες αυτής της διαμάχης, όπως, για παράδειγμα, την Καθολική Εκκλησία, και βλέπουμε την επιρροή που άσκησε σε διάφορα επιστημονικά και φιλοσοφικά κινήματα όπως ο αμερικανικός πραγματισμός, ο λογικός θετικισμός και η κβαντική μηχανική. Ορισμένα από αυτά τα κεφάλαια επικεντρώνονται σε επεισόδια

πριν και μετά την 6η Απριλίου του 1922. Πρόκειται για σημαντικές στιγμές καθώς διατυπώθηκαν απόψεις που απηχούν τα επιχειρήματα που αντάλλαξαν ο Αϊνστάιν και ο Μπερξόν στη συνάντησή τους.

Το τρίτο σκέλος εστιάζει στα αντικείμενα. Ερευνά τους λόγους για τους οποίους οι απόψεις του Αϊνστάιν και του Μπερξόν παρέμειναν αντίθετες, αναλύοντας συγκεκριμένα παραδείγματα που διατυπώνονται –ρητά και επαναλαμβανόμενα– τόσο στη συζήτηση μεταξύ τους όσο και από τους συνομιλητές τους. Αντικείμενα όπως, για παράδειγμα, ο τηλεγράφος, το τηλέφωνο, το ραδιόφωνο, τα φιλμ και οι συσκευές αυτόματης εγγραφής είχαν καθοριστική σημασία. Η συζήτηση όμως επεκτάθηκε και σε αντικείμενα όπως μικροσκοπικά σωματίδια και μικρόβια, τεράστιους παρατηρητές, ταχύτατα πλάσματα, ζώα και φαντάσματα.

Το τέταρτο σκέλος κλείνει με τις λέξεις – τα τελευταία σχόλια που έκαναν ο ένας για τον άλλο. Την εποχή εκείνη, ο Μπερξόν ήταν σχεδόν ογδόντα ετών και είχε βιώσει την άνοδο του ναζισμού στη Γερμανία, την κατάληψη του Παρισιού και μια νέα εποχή συρράξεων και αναταραχών. Ο Αϊνστάιν διένυε την έβδομη δεκαετία της ζωής του και είχε βγει στη σύνταξη από το Ινστιτούτο Ανώτατων Σπουδών του Πρίνστον. Αναφέρθηκε στον Μπερξόν λίγους μήνες πριν από την πυροδότηση από τους Αμερικάνους της πρώτης βόμβας υδρογόνου στον κόσμο. Στην ουσία, το βιβλίο αυτό αφηγείται την ιστορία της ανόδου της επιστήμης σε έναν αιώνα διχασμού, παρανοήσεων, έλλειψης εμπιστοσύνης και γενικά όλων των ζητημάτων.

** Πρόλογος της Jimena Canales, συγγραφέως του βιβλίου: «Ο Φυσικός και ο Φιλόσοφος: Ο Αϊνστάιν, ο Μπερξόν και η αντιπαράθεση που άλλαξε την αντίληψή μας για τον χρόνο», εκδόσεις Ροπή, Θεσσαλονίκη 2016.*